

La relació personal i els textos

Maria-Mercè Marçal i Joan Brossa es conegueren l'any 1972, a partir de la relació que Brossa començà amb Ramon Pinyol aquell mateix any. Segons aquest darrer, el dia de Sant Joan era a casa de Tàpies quan arribaren Viladecans i Brossa. Després d'aquesta primera trobada, les converses se succeïren i ben aviat Brossa convidà en Pinyol i la Maria-Mercè Marçal a sopar a casa seva amb la Pepa, la seva companya. La relació girà al voltant d'una bona entesa i d'una admiració mútua. Els dos poetes joves tingueren l'oportunitat de conèixer de prop aquell escriptor que havia sorprès tothom amb la publicació de *Poesia Rasa*¹, després de trenta anys d'un silenci gairebé absolut². Com a tots els joves que durant aquells anys s'apropaven a Brossa amb interès, ell els mostrà els llibres manuscrits escrits a llapis i no publicats que tant pacientment havia anat arxivant en carpetes, la qual cosa eixamplà encara més l'admiració inicial. Però Brossa també s'interessà immediatament per aquells xicots (i també pels altres que formaven part del grup El Mall) que escrivien en un català perfecte, tot usant metres antics amb intencions noves.

Aquests intercanvis amistosos es traduïren ben aviat en publicacions interrelacionades. L'abril de 1972 Joan Brossa escrivia el pròleg d'*Aigües enlloc* de Ramon Pinyol³. Amb una prosa poètica característica dels seus escrits circumstancials⁴, qualificava Pinyol de «geòmetra de l'idioma», el batejava humorísticament com a «Ausiàs Balasch», introduïa com a personatges de la prosa Ausiàs March i J. V. Foix, en lloava l'expressió («Pinyol esculpeix l'expressió i conjuga ressonàncies al caixó tossut dels seus versos») i acabava exclamant «I prou; les mans em couen de tant aplaudir». Al seu torn, Pinyol dedicava el poema «Els galls de la teulada» a la Pepa i a l'anomenat «Triaga» deia: «A

---

¹ Brossa, Joan. *Poesia Rasa*. Barcelona: Editorial Ariel, (Cinc d'oros, 1), 1970.

² Les publicacions de Brossa entre 1944 i 1970 són molt escasses. En destaquen *Sonets de Caruixa* (Barcelona: Ed. Cobalto, 1949) i *Em va fer Joan Brossa* (Barcelona: Ed. Cobalto, 1951) -ambdues editades per João Cabral de Melo i d'escàs tiratge- i *Poemes civils* (Barcelona: Editorial R. M., 1961) i *El saltamartí* (Barcelona: Llibres de Sinera, 1969).

³ Pinyol i Balasch, Ramon. *Aigües d'enlloc*. Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpi Poesia, 17), 1973, pàg. 7-8.

⁴ Recollits als llibres *Vivàrium*. Barcelona: Edicions 62 (Cara i Creu, 17), 1972 i *Anafil*. Barcelona: Edicions 62 (L'alzina, 16), 1987.

Joan Brossa, que em serví el mot». Més endavant, Brossa també féu d'introducció d'un altre llibre de Pinyol, *Occit enyor*, en aquest cas amb un poema visual força enigmàtic⁵.

Paral·lelament, l'interès dels joves es traduï en la publicació d'obres de Brossa a Llibres del Mall. La tria fou ben significativa i cadascun dels volums manifesta un interès específic. El primer cas fou *Les ungles del guant. Ronda de Rimbaud*⁶. Es tracta d'un cas insòlit en l'obra de Brossa ja que, a part d'aquest cas, no se li coneix cap altra traducció o versió de poetes estrangers. Segons explica ell mateix en el pròleg⁷, l'any 1970 va decidir d'adherir-se al centenari de l'aixecament de la *Commune* traduint poemes de Rimbaud de diferents períodes. La seva intenció era reivindicar un poeta que podia arribar a l'esperit: «Ha estat dit que hi ha poetes que escriuen amb tinta i poetes que escriuen amb sang. Aquí això és un fet. La poesia, com l'amor, cal redescobrir-la a cada moment o es marfon anèmica».

El segon cas també és singular en l'obra de Brossa. Ell havia col·laborat des de 1949 amb artistes com Tàpies, Miró, Villèlia, etc. La seva poètica situada a la frontera entre art i literatura, la seva passió pels llibres i la seva concomitància amb els artistes l'havien portat a diferents tipus de col·laboracions, en què artista i poeta expressaven uns camins paral·lels, sense il·lustrar mai l'un a l'altre. Però una espina que sempre li havia quedat clavada era el fet que aquells llibres fets amb tanta passió no poguessin arribar al gran públic. Per això generalment els poemes inclosos en aquesta mena de llibres eren després recuperats en edicions més «habituals». Però aquells en què predominava l'element visual eren difícils de reproduir. Gràcies al Mall, Brossa pogué veure realitzat el seu somni amb un volum emblemàtic dins dels llibres d'artista: *Novel·la*, que l'any 1965 havia elaborat amb Antoni Tàpies i que havien publicat a la Sala Gaspar. Es tracta d'una de les col·laboracions d'aquest tipus més «radicals», ja que es vol explicar la biografia d'una persona anònima (la seva «novel·la») a partir dels documents oficials i administratius que arreplega al llarg de la seva vida: certificat de naixement, diplomes escolars, quaderns de cal·ligrafia, certificat de matrimoni, cartilla

---

⁵ Pinyol i Balasch, Ramon. *Occit enyor*. Barcelona: Edicions Proa, 1975.

⁶ Brossa, Joan. *Les ungles del guant. Ronda de Rimbaud*. Versió de Rimbaud. Edició bilingüe. Barcelona: Llibres del Mall, 1975.

⁷ Publicat anteriorment a *Serra d'Or* núm. 144 (setembre de 1971), pàg. 46, amb motiu de la publicació de dos poemes del llibre.

militar, receptes mèdiques, etc. fins arribar al certificat de defunció. Gràcies a l'aposta dels Llibres del Mall per reproduir *Novel·la* en facsímil⁸, tota una generació pogué conèixer aquesta obra mestra de l'art conceptual. Així mateix, l'edició es convertí en un petit homenatge d'aquells joves a dos grans mestres, que havien cregut en el seu projecte des del principi⁹.

I la tercera publicació que el Mall féu de Brossa fou el seu primer llibre de sextines: *Sextines 76*¹⁰. Cal dir que la sextina és un nexa d'unió important entre Pinyol, Marçal i Brossa. Primera, perquè l'època en què tingueren més relació fou precisament la del descobriment per part de Brossa de les possibilitats d'aquesta forma¹¹. Segona, perquè Pinyol ja n'havia escrit al llibre *Occit enyor* abans esmentat. I tercera, perquè Maria-Mercè Marçal també n'escriuria posteriorment¹². La nota que hi ha abans de començar *Terra de mai* és ben explícita:

Aquestes sextines són més deutores de l'esperit amb què Joan Brossa s'ha llançat a la investigació sobre les possibilitats de l'estrofa, que no pas del mateix Arnaut Daniel, a qui, tanmateix, vull retre homenatge [...]

Dins d'aquesta forma, les cites són mútues, ja que Joan Brossa li dedica la seva «Cançó sextina», el primer poema de *Sextines 76*: «A Maria Mercè Marçal, gentil i medievalista»¹³. D'altra banda, l'hivern de 1976 li escriurà una sextina com a pròleg al seu primer llibre *Cau de llunes*¹⁴:

SEXTINA A MARIA-MERCÈ MARÇAL EN LA PUBLICACIÓ DEL SEU PRIMER LLIBRE

---

⁸ Brossa, Joan i Tàpies, Antoni. *Novel·la*. Edició facsímil. Barcelona: Curial (Llibres del Mall), 1975.

⁹ Cal no oblidar que Tàpies havia apadrinat el projecte del Mall des del començament i els havia proporcionat el logo que faria famosa la col·lecció.

¹⁰ Brossa, Joan. *Sextines 76*. Barcelona: Curial (Llibres del Mall), 1977. Reeditat dins *Viatge per la sextina* (1976-1986). Barcelona: Edicions dels Quaderns crema (col. Poesia dels Quaderns Crema, 24), 1987, pàg. 9-63.

¹¹ Com ell mateix comentà, feia temps que en volia escriure però no sabia ben bé com solucionar el tercet final i un article de Josep Romeu i Figueres publicat a *Els Marges* núm. 4 (maig de 1975) li'n donà la clau.

¹² Marçal, Maria-Mercè. *Terra de mai*. València: Editorial el Cingle, 1982. Reeditat a Barcelona: Llibres del Mall, 1985; a València: Poesia 3 i 4, 1989 dins del volum *Llengua abolida (1973-1988)*; i a Barcelona: Edicions 62, 1995, dins del volum *La germana, l'estrangera*.

¹³ *Sextines 76*, op. cit. pàg. 16.

¹⁴ Marçal, Maria-Mercè. *Cau de llunes*. Barcelona: Edicions Proa (Els llibres de l'Óssa menor, 92), 1977, pàg. 7-8. Reproduïda també a Brossa, Joan. *Vint-i-set sextines i un sonet* (1976-1977). Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia, 70), 1981, pàg. 9-10. I a *Viatge per la sextina*, pàg. 70-71.

Ningú no traçaria el vol dels llibres
o el fil de vent que avui esfulla els arbres,
es perden les parets dessota l'aigua
i ets tu la timonera de les lletres
-fruit de bon pom a la rodona barca,
i en el tinter la cendra de la lluita.

S'escriu a les arrels la nostra lluita
que amaga les escales en els llibres;
toques vidre i no es trenca, i mar i barca
obren bandera a tota mena d'arbres;
forces i coses escabellen lletres
i l'enemic fa reixes dintre l'aigua.

Raja la sang, avui el vel de l'aigua
uneix camins al centre de la lluita.
Les flors dels teus poemes són les lletres,
i els mots les plantes que al jardí dels llibres
van marcant l'endurança i formen arbres.
Fumes herbes a proa de la barca.

Se'n van a cau les llunes a la barca
i la llum mulla, més enllà de l'aigua,
les dents mestresses d'un boscatge d'arbres
que armen la festa amb verds i grocs en lluita.
Para alta la claror, llibre de llibres,
i a rem i a vela van passant les lletres.

S'aixeca fum dels nombres i les lletres,
dic que, aquest llibre, el veig com una barca,
ben blau damunt el fosc de tants de llibres,
i qui el llegeixi sentirà que l'aigua
serà flama mullada per la lluita
que obrirà una portella al tronc dels arbres.

Alta la testa, pentinats els arbres,
pengen de la claror un seguit de lletres;
el pes corba llur foc a punt de lluita,
fulguren els fanals del Mot o barca
que arriba noblement d'una gran aigua
mentre la lluna roda al blanc dels llibres.

S'estripen llibres entremig dels arbres
i es cull a l'aigua un gavadal de lletres:
doni vent a la barca aquesta lluita!

Solstici d'hivern de 1976

En aquestes estrofes, el poeta tria com a mots rima sis paraules molt significatives: llibres, arbres, aigua, lletres, barca i lluita. La primera i quarta formen part de la temàtica central de la sextina: apadrinar el primer llibre de Maria-Mercè Marçal. Per

això versos com «ets tu la timonera de les lletres» són simptomàtics. Però alhora es fa una comparació entre els llibres i els arbres: «Les flors dels teus poemes són les lletres, / i els mots les plantes que al jardí dels llibres / van marcant l'endurança i formen arbres». Al mateix temps aquesta aventura de l'escriptura que ha iniciat la poeta és vista com un viatge en què les paraules «barca» i «aigua» juguen un paper primordial: «dic que, aquest llibre, el veig com una barca», dins d'un context en què la lluita no hi pot faltar: «i qui el llegeixi sentirà que l'aigua / serà flama mullada per la lluita»; «doni vent a la barca aquesta lluita». Junt amb aquests mots, també la paraula «lluna» hi és present i el poeta s'ho fa venir bé per donar entrada al títol del llibre: «Se'n van a cau les llunes a la barca». D'alguna manera els mots esdevenen simbòlics per destacar les principals qualitats de la nova poeta: arrelada a la terra (arbres), arriscada i inquieta (barca i lluita), compromesa (lluita i flama), amb força (arbres), fluïda i noble (aigua), comunicativa i obridora de camins (aigua), clara (lluna i aigua) i lliure (vent).

Al seu torn, Marçal cita Brossa en començar el seu llibre *Cau de llunes*¹⁵: «Els meus trasbalsaments els duu la lluna»¹⁶. Si continuem amb la lectura de l'estrofa d'on ha estat manllevat el vers veurem que Marçal l'escull amb una intenció molt simbòlica:

Els meus trasbalsaments els duu la lluna.
La dona de la lluna se m'emporta
Oh lluna reflectida dintre l'aigua
Gota serena. [...]

Aquesta coincidència de tots dos ve marcada per una sèrie d'aspectes compartits que expliquen l'amistat i el respecte mutus. A continuació en destaquem alguns dels que ens semblen més significatius:

La lluna

Com ja hem vist, la lluna centra un dels primers intercanvis entre Brossa i Marçal. Però és que tant per a un com per a l'altra, el satèl·lit és un símbol molt usat en les seves

---

¹⁵ Per veure la relació del títol i els poemes d'aquest llibre tant amb Brossa com amb altres poetes com Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Miguel Hernández o Joan Salvat-Papasseit podeu consultar l'article de Rosa Delor: «Primera aproximació a la poesia de Maria-Mercè Marçal». *Reduccions* núm. 89-90, «La poesia de Maria-Mercè Marçal» (març de 2008), pàg. 138-189.

¹⁶ Primer vers del poema «Escola dels fanals» del llibre *El pedestal són les sabates* de 1955. Publicat a Brossa, Joan. *Poesia Rasa, op. cit.*, pàg. 395. Reeditat a *Poesia Rasa II*. Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia / Sèrie Gran, 5), 1991, pàg. 40.

respectives obres. Com és conegut i recull Cirlot en el seu *Diccionario de símbolos*¹⁷ és l'emblema de la feminitat, esdevé la mitjancera entre la terra i el cel, exerceix la seva influència sobre les pluges, és el millor exemple de la mudança i el canvi i per aquest motiu esdevé símbol de vida i creixement. D'altra banda, l'associació a la nit, la lliga a la imaginació i la fantasia. Per a Brossa, fou un mot recurrent, lligat a la revolta, al canvi i a la vida¹⁸. I per a Marçal és clar que fou un símbol lligat a la reivindicació de la dona i el moviment feminista.

La revolta o el compromís

Aquest fou un altre punt molt gran de coincidència entre Marçal i Brossa. Tots dos compartien la ideologia d'esquerres i la lluita antifranquista i ambdós també reflectien el seu pensament en els poemes. Segurament Brossa podria haver compartit totalment la «Divisa» marçaliana, si hagués estat dona. Perquè és clar que també ell es considerava «de classe baixa i nació oprimida» i «tres voltes rebel», com demostren centenars de poemes, actes i declaracions¹⁹.

Ja en el primer llibre Marçal homenatja personatges com Layret i Seguí, que Brossa també admirava. A continuació d'aquests poemes, Marçal en col·loca un titulat «Maledicció amb estrella», datat «Santiago de Xile, 11 de setembre de 1974». També Brossa té un poema dedicat a Xile que porta el títol ben significatiu «Elegia a Xile des de Catalunya ocupada»²⁰ datat l'octubre de 1973, just un mes després del cop d'estat de Pinochet. Podríem esmentar molts altres casos que exemplifiquen el fort compromís d'un i altre, allunyats, però, ambdós del "realisme social", com havien esmentat en més d'una entrevista. Així Maria-Mercè Marçal manifestà: «Ens semblava que la poesia que es feia en aquell moment doncs era una poesia que potser donava massa poca importància a tot el que era el llenguatge i a tot el que eren els elements formals i el treball aquest. Hi havia una frase que sortia molt: la poesia com a fàbrica del llenguatge,

---

¹⁷ Cirlot, J. E. *Diccionario de símbolos*. Barcelona: Editorial Labor, S. A., 1982⁵ pàg. 283-285.

¹⁸ És de destacar també la presència abundant de llunes en els quadres de la primer època dels pintors de Dau al Set (Ponç, Cuixart i Tàpies). Les pintures anteriors a l'any 1950 són fosques i plenes de llunes i altres planetes. Hi ha d'alguna manera una reivindicació de la «foscor» com a forma de «ruptura» davant l'ambient en què vivien.

¹⁹ Fins al punt d'haver recopilat un bon grapat de poemes sota el títol *d'Antologia de poemes de revolta (1943-1978)*. Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia, 53), 1979. Reeditat a la col·lecció El Cangur, 289 l'any 2001.

²⁰ Inclòs a *Antologia de poemes de revolta, op. cit.* pàg. 125-128.

la poesia com a eina de coneixement, no? Tot això, enfront potser de la poesia una mica més pamfletària o com a arma social. No vol dir que no s'hagués d'escriure poesia política o poesia social perquè les coses que fèiem estaven plenes d'aquests temes, però d'una altra manera»²¹. Mentrestant Brossa havia comentat: «El món dona moltes voltes. Ara mateix, entre nosaltres, hi havia un moment en què la poesia social, crec social mal entesa, perquè jo mai hi he renunciat, era moda. Després han vist que el concepte de realisme és molt més ampli que no es pensaven els qui només es limitaven a redactar»²².

Els referents medievals

Tot i venir d'una formació radicalment diferent, tant Brossa com Marçal estaven seduïts pels món medieval. A l'any 1950, Brossa ja batejava un llibre seu amb el nom *d'Em va fer Joan Brossa*, calcant la fórmula que feien servir els artesans medievals per signar les seves obres. Fins i tot, en unes declaracions a Coca sobre l'educació que havia rebut, comentava: «Principalment, havia llegit Verdager, Costa i Llobera, Sagarra, Maragall, Carner i algun altre de la modesta biblioteca del meu pare. Però ningú no m'havia donat la consciència per a saber el tresor que presentava, per exemple, un poema d'Ausiàs March o de Guillem de Cabestany; m'havien enganyat com enganyen tanta gent, i sobretot els de la meva mena: els qui preferim, tant com entendre les coses, anar-hi a fons. Com em van interessar els trobadors! L'estafa havia estat total!»²³. Podem deduir, doncs, que a Brossa li hagués agradat tenir l'educació i els coneixements que sí que tenia Marçal (i Pinyol) sobre els clàssics i el món medieval. I suposem que en les converses mantingudes en els sopars a casa de Brossa, les sextines o els trobadors devien ser un tema freqüent. Si ens cenyim a les sextines, de les quals ja hem parlat abans, la barreja de formalisme, joc i possibilitats temàtiques les convertien en una forma molt atractiva per als dos. Segons Marçal, deixà de banda les convencions (cosa que, en canvi, Brossa no trencà del tot) i es quedà especialment amb l'aspecte lúdic i cíclic: «m'he quedat amb allò que crec essencial i que fa que vagi més enllà d'un pur

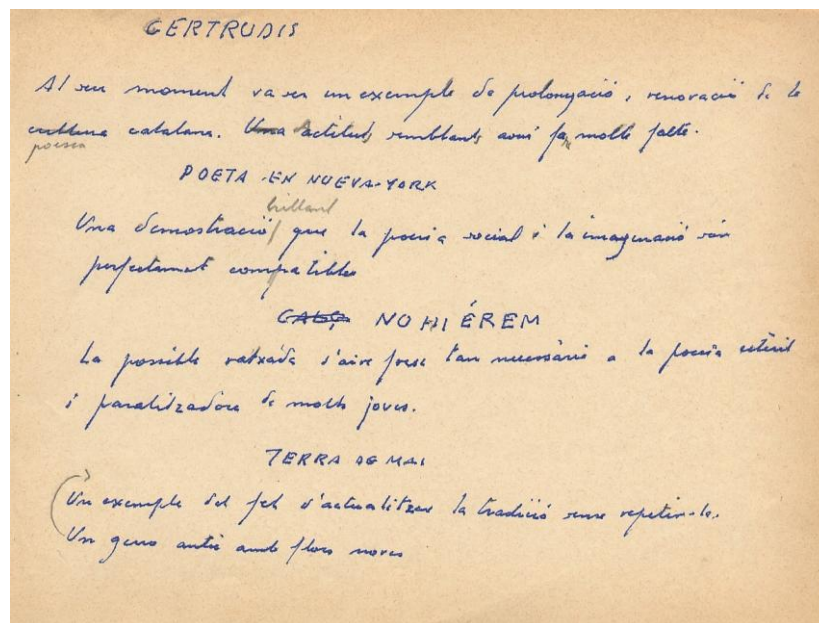
---

²¹ Fragment d'entrevista a Maria-Mercè Marçal reproduïda al CD-Rom dirigit per Xavier Berenguer i Jaume Subirana, *Dotze sentits. Poesia catalana d'avui*. Barcelona: UPF, Edicions Proa i Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, 1996.

²² Coca, Jordi. *Joan Brossa o el pedestal són les sabates*. Barcelona: Editorial Pòrtic (Llibre de butxaca, 52), 1971, pàg. 90. Reproduït a Coca, Jordi. *Joan Brossa. Oblidar i caminar*. Barcelona: Edicions de La Magrana (L'Esparver Llegir, 42), 1992, pàg. 64.

²³ Coca, Jordi. *Joan Brossa o el pedestal són les sabates*, *op. cit.* pàg. 34.

exercici d'enginy: l'estructura recurrent, cíclica, que fa progressar el poema amb un constant retorn i replantejament dels seus temes inicials»²⁴. Ja n'hem parlat abans del reconeixement que la poeta fa de Brossa a l'inici de la seva producció de sextines. Per l'altra banda, Brossa en un full on anota la seva opinió sobre alguns títols diu del llibre de sextines de Marçal: «Un gerro antic amb flors noves: un exemple d'actualitzar la tradició sense repetir-la»²⁵. I cal dir, com a senyal de la categoria en què Brossa situava la seva poesia que *Terra de mai* ve després de llibres de poetes tan importants com Foix, Lorca o Vinyoli.

La literatura popular

Un altre paral·lelisme entre els dos és el gust per la poesia popular. Brossa escriví *Romancets del Dragolí*²⁶ l'any 1948 i deu anys després insistí en les formes populars amb *Vint-i-una odes, uns goigs, una dansa i un sonet*²⁷. A part, una colla de poemes segueixen patrons o formes populars. Segons Brossa tot parlant dels *Romancets*: «Aquest llibre va ser escrit amb un gran afecte, amb una mena de nostàlgia per allò que jo en dic el *subconscient de l'àvia* i que tots portem dins de dins»²⁸. I aquesta relació de la poesia popular amb la dona és la mateixa que fa Maria-Mercè Marçal quan diu: «l'única influència no directament masculina era la de poesia popular, que a mi em

²⁴ *La germana, l'estrangera*, op. cit., pàg. 7.

²⁵ Manuscrit 038 del fons de l'arxiu personal. Fundació Joan Brossa, Barcelona.

²⁶ Brossa, Joan. *Romancets del Dragolí*. A *Poesia Rasa*, op. cit. pàg. 89-120. Reeditat a Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia, 103), 1986.

²⁷ *Poesia Rasa*, op. cit. pàg. 527-571. I *Poesia Rasa II*, op. cit. pàg. 173-218.

²⁸ Coca, Jordi. *Joan Brossa o el pedestal són les sabates*, op. cit. pàg. 51.

venia per via materna, però, en la qual, així i tot, és innegable la interferència dels poetes cultes d'inspiració popular»²⁹, poetes com Salvat-Papasseit, Carner o Rosselló-Pòrcel que també admirava Brossa. Però, al seu costat, formes tradicionals associades a jocs infantils com aquests dos poemes construïts amb la mateixa tècnica:

EL JARDÍ DE LA REINA Ep, no trepitgeu l'escarabat! BRAHMS Aquest és el jardí de la Reina. Aquesta és la clau del jardí de la Reina. Aquesta és la cinta que sosté la clau del jardí de la Reina. Aquest és el peix que ha mossegat la cinta que sosté la clau del jardí de la Reina. Aquests són els ulls que brillen com el peix que ha mossegat la cinta que sosté la clau del jardí de la Reina [...] <i>Cant</i>, 1954³⁰	El meu amor sense casa. L'ombra del meu amor sense casa. La bala que travessa l'ombra del meu amor sense casa. Les fulles que cobreixen la bala que travessa l'ombra del meu amor sense casa. El vent que arrenca les fulles que cobreixen la bala que travessa l'ombra del meu amor sense casa [...] <i>Desglaç</i>, 1984-1988³¹

L'oda sàfica i el sonet

Al costat de la poesia popular, però, les formes clàssiques com l'oda sàfica i el sonet són també una constant en els dos poetes. Així a Marçal les podem trobar des de *Cau de llunes*. Un dels primers poemes, «Xera»³², és una oda sàfica, tot seguint els patrons desenvolupats per Costa i Llobera i per Brossa³³. Curiosament el tema que s'hi desenvolupa, el de la sirena, també havia estat tractat per Brossa a *Romancets del Dragolí* al poema «La sirena de la nit»³⁴, tot i que amb un to i un llenguatge radicalment diferents³⁵.

²⁹ Marçal, Maria-Mercè. «Sota el signe del drac». Dins *Llengua abolida (1973-1988)*. València: 3 i 4, Eliseu Climent editor, 1989, pàg. 194.

³⁰ *Poesia Rasa*, op. cit. pàg. 316-317..

³¹ Marçal, Maria-Mercè. *Desglaç*. Dins *Llengua abolida (1973-1988)*. Reeditat a Barcelona: Edicions 62 i Empúries (Poesia, 12), 1997, pàg. 83.

³² *Cau de llunes*, op. cit., pàg. 25-26.

³³ Justament *Poesia Rasa*, el llibre que descabdella l'admiració per Brossa per part de Marçal i de tot el grup del Mall és ple d'odes sàfiques.

³⁴ *Romancets del Dragolí*, op. cit., pàg. 15.

³⁵ Mentre el de Brossa és humorístic i de caire popular, el de Marçal és trist i planteja una visió molt diferent del mite, ja que la sirena és vella, cega i muda.

D'altra banda, el sonet és també una forma compartida des del primer llibre de Marçal. I el model, com en el cas de Brossa, és també J. V. Foix. És evident que els referents i els poetes admirats eren compartits. Els paral·lelismes, doncs, ens portarien molt lluny.

La Pepa

A tot això se sumà l'amistat i les vetllades passades per la Maria-Mercè i en Pinyol a casa d'en Joan i la Pepa. I no seria just acabar aquesta intervenció sense parlar del que la Pepa significà per a la poeta. Anar a casa d'en Joan no era únicament gaudir de la conversa del mestre i del seu humor corrosiu. Era també deixar-se seduir per l'amabilitat i la dolçor de la Pepa, per la seva diligència amatent perquè tot estigués a punt, pels seus contrapunts intel·ligents a les paraules de Brossa i per la seva sincera amistat. Per això tant Ramon Pinyol com Maria-Mercè Marçal li dedicaren poemes. Ja hem esmentat «Els galls de la teulada» de Pinyol. De Marçal cal destacar la dedicatòria que li fa a la tercera part de *Cau de llunes*, «Fregall d'esparg», dirigida justament a la temàtica de les dones. Cal dir també que el cèlebre poema que encapçala aquesta part, «Drap de la pols, escombria, espolsadors...» ha estat sempre citat per Pepa Llopis com un dels poemes clau en la reivindicació dels drets de les dones.

Però el poema que sintetitza millor l'admiració que la poeta d'Ivars sentí cap a la Pepa és indiscutiblement «Velles corrandes per a la Pepa» de *Bruixa de dol*³⁶:

Ai, quina cara més clara,
veïna del meu carrer,
com la neu de la muntanya
o la flor del cirerer.
Com l'espiga del terror
que amb el sol fa la cluaina.
No hi hauria cisteller
que tan clara fes la palma,
veïna del meu carrer! [...]

De caràcter plenament popular, amb heptasíl·labs que alternen la rima consonant masculina amb la femenina i amb un ritme molt marcat, les corrandes són un merescut homenatge a la dona afable, gentil, alegre i hospitalària. Un homenatge que d'alguna manera s'estén a les dones lluitadores de la generació anterior a la Marçal, a aquelles que se saberen situar en el terreny d'igualtat amb els homes i que foren capaces de

---

³⁶ Marçal, Maria-Mercè. *Bruixa de dol*. Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall, 1979, pàg. 71-72.

trencar amb les convencions socials. I tot això, acompanyat d'elements provinents de la saviesa popular, de la qual la Pepa n'era i n'és un bon exemple.

A tall de conclusió podríem dir que Maria-Mercè Marçal trobà en Joan Brossa i la seva companya, Pepa Llopis, un exemple, uns gustos compartits i una amistat, alhora que ells veien en la poeta la rebel·lia dels joves i el rigor i l'equilibri necessari entre tradició i modernitat, la qual cosa els donava una gran esperança en el futur en aquells anys grisos del final del franquisme.

Referències bibliogràfiques:

Berenguer, Xavier i Subirana, Jaume (dir.). CD-Rom *Dotze sentits. Poesia catalana d'avui*. Barcelona: UPF, Edicions Proa i Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, 1996.

Brossa, Joan. *Poesia Rasa*. Esplugues de Llobregat: Editorial Ariel (Cinc d'oros, 1), 1970.

Brossa, Joan. *Les ungles del guant. Ronda de Rimbaud*. Versió de Rimbaud. Edició bilingüe. Barcelona: Curial (Llibres del Mall, 8), 1974.

Brossa, Joan i Tàpies, Antoni. *Novel·la*. Edició facsímil. Barcelona: Curial (Llibres del Mall), 1975.

Brossa, Joan. *Antologia de poemes de revolta (1943-1978)*. Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia, 53), 1979. Reeditat a la col·lecció El Cangur, 289 l'any 2001.

Brossa, Joan. *Sextines 76*. Barcelona: Curial (Llibres del Mall), 1977. Reeditat dins *Viatge per la sextina (1976-1986)*. Barcelona: Edicions dels Quaderns crema, 1987, pàg. 9-63.

Brossa, Joan. *Vint-i-set sextines i un sonet (1976-1977)*. Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia, 70), 1981. Reeditat dins *Viatge per la sextina (1976-1986)*, pàg. 65-147.

Brossa, Joan. *Romancets del Dragolí*. Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia, 103), 1986.

Brossa, Joan. *Poesia Rasa II*. Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia / Sèrie Gran, 5), 1991.

Cirlot, J. E. *Diccionario de símbolos*. Barcelona: Editorial Labor, S. A., 1982⁵.

Coca, Jordi. *Joan Brossa o el pedestal són les sabates*. Barcelona: Editorial Pòrtic (Llibre de butxaca, 52), 1971. Reproduït a Coca, Jordi. *Joan Brossa. Oblidar i caminar*. Barcelona: Edicions de La Magrana (L'Espaver Llegir, 42), 1992.

Delor, Rosa. «Primera aproximació a la poesia de Maria-Mercè Marçal». *Reduccions* núm. 89-90, «La poesia de Maria-Mercè Marçal» (març de 2008), pàg. 138-189.

Marçal, Maria-Mercè. *Cau de llunes*. Barcelona: Edicions Proa (Els llibres de l'Óssa menor, 92), 1977.

Marçal, Maria-Mercè. *Bruixa de dol*. Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall, 1979.

Marçal, Maria-Mercè. *Terra de mai*. València: Editorial el Cingle, 1982. Reeditat a Barcelona: Llibres del Mall, 1985; a *Llengua abolida (1973-1988)*; i a Barcelona: Edicions 62, 1995, dins del volum *La germana, l'estrangera*.

Marçal, Maria-Mercè. *Llengua abolida (1973-1988)*. València: 3 i 4, Eliseu Climent editor, 1989.

Marçal, Maria-Mercè. *Desglaç*. Barcelona: Edicions 62 i Empúries (Poesia, 12), 1997.

Pinyol i Balasch, Ramon. *Aigües d'enlloc*. Barcelona: Edicions 62 (Els llibres de l'Escorpí Poesia, 17), 1973.

Pinyol i Balasch, Ramon. *Occit enyor*. Barcelona: Edicions Proa, 1975.